

Gökler, R. ve Atamtürk, E. (2021). Ebeveynlik rollerindeki değişim. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 151-177.

DERLEME | REVIEW

Başvuru Tarihi: 16/10/2021

Kabul Tarihi: 30/12/2021

EBEVEYNLİK ROLLERİNDEKİ DEĞİŞİM

Change in Parenting Roles

Rıza GÖKLER*

Elvan ATAMTÜRK**

*Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü, rizagokler@ybu.edu.tr
iD 0000-0002-9821-4095

**Öğr. Gör. Dr., Kocaeli Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü, elvan.atamturk@kocaeli.edu.tr
iD 0000-0002-6538-4792

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, modernleşme kavramının ne olduğundan, toplumsal yapıya ve aileye olan etkileriyle birlikte değişen aile yapısını ve ebeveynlik rollerini mercek altına almaktır. Sanayi devrimi ile başlayan bu süreç hayatımızda ekonomik, kültürel, siyasi ve bunun gibi birçok boyutta değişim ve dönüşüme sebep olmuştur. Ortaya çıkan yeni aile yapısında fonksiyon, işlev ve rol değişiklikleri ile ebeveynliğe dair yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Çocukların psikolojik, zihinsel, biyolojik gelişimlerini temelden etkileyen aile yapısı sosyal bilimler açısından oldukça fazla önemsenmektedir. Gerçekleştirilen derleme çalışmasında ailenin çocuk hayatında yarattığı etkilerden, aile yapısında görülen değişikliklerden bahsedilmiş ve geçmiş ile günümüz arasında karşılaştırmalar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, çocuk, ebeveyn, modernleşme, toplum

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine what the concept of modernization is, the changing family structure and parenting roles with its effects on the social structure and family. This process which has started with the industrial revolution, has caused changes and transformations in our lives in many dimensions such as economic, cultural, political and so on. In the new family structure that has emerged, new concepts of parenting have emerged with changes in function, function and role. Family structure, which fundamentally affects the psychological, mental and biological development of children, is highly regarded in terms of social sciences. In the compilation study, the effects of the family on the children's life and the changes in the family structure were mentioned and comparisons were made between the past and the present.

Keywords: Child, family, modernization, parent, society

GİRİŞ

Modernleşme, Sanayi Devrimi sonrasında batılı toplumların sahip olduğu sosyal, ekonomik, siyasi, kültürel alanda ülkelerin gerçekleştirdiği düzenlemeler olarak tanımlanmaktadır. Modernleşme sürecinin başlamasıyla endüstrileşme, kapitalizm ve milliyetçilik ideolojileri önem kazanmaya devam etmektedir. Modernleşmeyle birlikte ürün değil, fikir üretici konumuna gelmektedirler. Her sürecin olduğu gibi modernleşmenin de olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Modernleşme ile doğal afetlerin artması, yönetim biçimleri gibi birçok küresel risk ortaya çıkmaktadır.

Aile; en az iki partnerle oluşan, aralarında sevgi ve saygı bağı bulunan toplumun temel birimi olarak tanımlanabilir. Ebeveynlik ise aile üyesi olan partnerlerin çocuk sahibi olmaya karar vermesi ve bebeğin anne karnında olmasıyla başlamaktadır.

Ebeveynlerin tutum ve davranışları karakter özellikleri, sosyal çevre, ekonomik durum, kültürel yapı ve coğrafi mekâna göre değişiklik göstermektedir. Ebeveyn tutumları ne kadar farklı olursa olsun çocuk içinde bulunduğu aileden aynı derecede etkilenmektedir. Bebeğin anne karnında bulunmasıyla başlayan bu süreçte, partnerler için de yeni bir yaşam süreci başlar ve bu süreçte olumlu veya olumsuz birçok durumla karşılaşabilmektedirler. Ebeveynlik tutumları incelendiğinde karşımıza yedi tip ebeveyn çıkmaktadır; otoriter ebeveyn, ihmalkâr ebeveyn, izin verici ebeveyn, demokratik ebeveyn, serbest ebeveyn, dengesiz ve kararsız ebeveyn ve mükemmeliyetçi ebeveynler görülmektedir.

Çocukların yaşamının başladığı ve ilk eğitim yuvaları olan yer, ailedir. Ebeveyn tutumları çocukların kişilik özelliklerini, sosyal yaşamlarını, gelecek yaşamda sergileyecek ebeveyn davranışlarını hatta akademik başarıları dahi etkilemektedir. Ebeveynlerin temel fonksiyonu toplum için sağlıklı bireyler ve sağlıklı nesiller yetiştirmektir. Bu sebeple, bireyler çocuk yetiştirme konusunda dikkatli davranmalı, ilgi ve sevgi bağı koparmamalı gerekirse çocuk bakımı ve eğitimi konusunda çalışan kurum veya kuruluşlardan yardım almalıdır. Özellikle anneler çocukların biyolojik ve zihinsel gelişimini olumsuz etkilememek için hamilelik ve emzirme süreçlerinde kafein, tütün ve alkol oranı yüksek yiyecek ve içecekler tüketmemelidirler. Ailenin temel fonksiyonlarından biri, çocuklara kültürel değerleri aktarmaktır. Sosyalizasyon sürecinde en önemli fonksiyonlardan biri de budur. Modernleşme ile kültürel değerlerin bir araya getirilip, çocukların nerede ve nasıl davranış sergileyebileceklerini ailelerinden öğrenmeleri gerekmektedir. 0-6 yaş sonrasında çocuklar ve aileler bu konuda eğitim kurumlarından destek almaya başlamaktadırlar.

Geçmiş zamanda ve kırsal kesimde sıklıkla görülen aile yapısı geniş aile olarak adlandırılmaktadır. Geniş aile yapısında dikey ve yatay kuşaklar bir arada yaşamakta, ailelerin tüm üyeleri üretim fonksiyonu görmekte ve tarım sektörü ile uğraşmaktadır. Ekonomik alan ve kültürel değerlerin aktarılması konusunda aile büyüklerinin tecrübelerinden yararlanılmaktadır. Büyükbaba veya büyükannenin söz

haklı olduğu bu ailelerde, çocuk ve ebeveyn arası iletişim çok fazla görülmemektedir. Ailenin erkek üyeleri disiplini sağlama sorumluluğunda olduğu için çocukları ile fazla vakit geçirmemektedirler. Modernleşme sürecinde değişen aile yapısı ile aile üyelerinin sayısı azalmış, kırdan kente göç ile çekirdek aile kavramı ön plana çıkmış, aileler kendi içerisinde daha fazla özel zaman geçirmeye başlamışlardır. Çocuğun eğitime ve sosyal gelişimine verilen önem oldukça artmış ve kadının iş hayatına giriş yapmasıyla erkek ve kadın arasında iş bölümü yapılmaya başlanmıştır. Bu sayede kadın kendisini değerli hissederken, baba-çocuk ilişkisi sağlıklı bir hal almaktadır. Ebeveyn-çocuk ilişkisinin gelişmesi ile çocukların fiziksel, zihinsel ve ruhsal gelişimleri olumlu bir şekilde görülmekte, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerine özgü özellikleri daha doğru bir şekilde sergileyebilmektedirler.

Modernleşme ile aile yapısının değişmesi sebebiyle birçok aile çeşidi ortaya çıkmıştır. Bu aileler; tek ebeveynli aile, boşanmış aile, yolcu aile, eşcinsel aile, karışık aile ve babasız aile olarak sınıflandırılabilir. Modernleşme ile aile yapısının değişmesi sebebiyle birçok aile çeşidi ortaya çıkmıştır. Bu aileler; tek ebeveynli aile, boşanmış aile, yolcu aile, eşcinsel aile, karışık aile ve babasız aile olarak sınıflandırılabilir.

Teknolojinin yaşamımıza girmesiyle birlikte dijital ebeveynlik kavramı ortaya çıkmış ve ebeveynler bu sebeple yeni sorumluluklar edinmişlerdir. Dijital ebeveynler, çocuklarının internet üzerinde kullandığı alanlara hâkim olmalı, temel teknoloji kullanım becerilerine sahip olmalı, çocuklarına nasıl davranması gerektiğini anlatmalı ve kendileri de çocuklarının özel fotoğraflarını sanal ortamda paylaşmamalıdır. Bu durumun sebebi çocuğun internette yaşına uygun olmayan durumlarla ve siber zorbalık davranışı ile karşılaşmamasını sağlamaktır.

Toplumsal yapısında farklı süreçlerde değişiklik yaşayan Türk toplumunun aile yapısında da zaman zaman değişiklikler yaşanmıştır. Göçebe hayattan yerleşik hayata geçiş, İslamiyet'in kabulü, Cumhuriyet'in ilanı ve Medeni Kanun'un yürürlüğe girmesi toplum yapısı ve aile fonksiyonları üzerinde birçok değişiklik yaşanmasına sebep olmuştur. Her konuda olduğu gibi bu değişim sürecinin olumlu etkileri olduğu kadar olumsuz etkileri ile de karşılaşmaktadır.

1. MODERNLEŞME

Tüm sosyal bilimlerde olduğu gibi modernleşme kavramı için de kesin bir tanım yapılamamaktadır. Genel bir tanım yapacak olursa, "geleneksel yaşama bağlı kalarak, daha karmaşık, teknolojik yönde hızla ve ileri yönde değişim gösteren bir yaşam tarzına yönelmek" denilebilir (Yaşar, 1999: 448). Modernleşme üzerine birçok çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır.

Modernleşme, genellikle insanlık tarihinde gerçekleşen kültürel değişim ve teknolojik gelişme ile oluşan sürece verilen isimdir (Öter, 2019). Modernleşme kavramı, toplumsal değişim sürecinin doğrusal bir boyutta ilerlediği ve geliştiği sosyo-kültürel denge durumu ve bu denge durumuna ulaşmayı amaçlayan süreç olarak da tanımlanabilmektedir (Şallı, 2017). Max Weber'den etkilenen

Smelser modernleşmeyi geleneksel güçler, farklılaşma güçleri ve yeni bütünleşme güçleri arasında oluşabilecek bir süreç olarak tanımlamıştır (Yaşar, 1999).

Modernleşme süreci Rönesans dönemi sonrası Aydınlanma Çağı ile başladığı kabul edilmektedir. 17. ve 18. Yüzyıllarda insana ve topluma kilise tarafından yapılan baskıya karşı ideolojik tepkiler ortaya çıkmış ve bu durum zihnin ve insanın özgürleşmesine yol açmıştır. Bu sebeple modernizm kavramı; toplum içerisinde oluşan yeni siyasi, ideolojik, iktisadi ve ahlaki düzenin oluşumuna katkı sağlamıştır (Çetin, 2007).

Modernleşme, Batının kendisine has tarihsel, kültürel, siyasi, ahlaki olarak değişmesi ve gelişmesi sonucu ortaya çıkan bir üründür. Bu gelişimin oluşmasına sebep olan temel iki unsur vardır: birincisi; gelişim içerisinde karakterin insan olması ve insanın kendi hakları ve kazançları için toplumu aşan isteklerde bulunmalarıdır. İkinci unsur ise, bu duruma bağlı olarak var olan örgütler ve toplumsal kazançların farklılaşması ve bu durumun devlet içerisinde de etkide bulunmuş olmasıdır (Coşkun, 1997).

Sosyolojik anlamda modernleşme olarak isimlendirilen ve sosyal hayatı tüm unsurları ile etkileyen değişimler dört alanda incelenmektedir. Bunlar:

1. *Siyasi Bakımdan Modernleşme*: Parlamento, siyasi partiler, demokratik katılım gibi kavramların gelişimini ve değişimini içermektedir.

2. *Kültürel Bakımdan Modernleşme*: Geleneklere bağlı olan yaşam ve iktidar biçimlerinin yerini laik ve milliyetçi fikirlere bırakmasından bahsedilir.

3. *Ekonomik Bakımdan Modernleşme*: İş yerinde mesleki aktivitelerin artması, çalışanların ve yapılan işlerin daha verimli hale gelmesine yönelik teknolojinin kullanılması ve temel ekonomik değişimleri kapsar.

4. *Toplumsal Bakımdan Modernleşme*: Geleneklere bağlı olan ve ataerkil yapıda bulunan zihniyetin eğitim ve şehirleşmeye bağlı olarak demokratik bir hale bürünmesidir (Cevizci, 1996).

1.1. Modernleşme Kuramları

Modernleşme kuramlarında belirlenmiş olan genel bir bilgide “gelişme” kavramı aynı çerçevede kullanılmaktadır. Gelişme kavramı, toplumun sosyal, iktisadi, siyasi alanlarda kendi içinde oluşan ilerleme olarak adlandırılır. İlerleme ise önemli bir değişimi anlatmak için kullanılan kavramdır. Bu durumda modernleşme kavramı, gelişme sürecinde ilerlemeyi ve bu süreçte de önemli bir değişimi anlatır (Çetin, 2007).

Modernleşmeye dair oluşturulmuş modelleri iki alanda inceleyebiliriz. Bunlar, modernleşme kavramını Batılılaşma anlamında kullanan klasik modernleşme modelleri ve bugünkü anlamıyla çağdaş

yaklaşımlardır. Einsenstalt modernleşme sürecini; 17. Yüzyıldan 19. Yüzyıla kadar gelişmiş olan sosyal, ekonomik, siyasi ideoloji şekillerine doğru değişim süreci olarak ifade etmektedir. Bu süreç, ilerleyen zamanlarda tüm dünyaya yayılmıştır (Yaşar, 1999).

Klasik modernleşme, modernleşme ve batılılaşma kavramlarının aynı anlama geldiği düşüncesi, modernleşmenin tek boyutlu bir süreç olduğu ve modernleşmenin her zaman iyi bir durum olduğu görüşleri sebebiyle eleştirilmekte ve yanlış bulunmaktadır. Çağdaş modernleşme ise bu düşüncelerden uzak durmaya çalışmaktadır. Çağdaş yaklaşım, modernleşme sürecini batıda gerçekleşen teknik, ekonomik değişimden yok sosyo-politik açıdan incelemektedir (Yaşar, 1999).

Alman sosyolog Ferdinand Tönnies'in 1887 yılında yayınladığı "Cemaat ve Cemiyet" adlı eserinde, toplumsal değişim sürecinde modernleşen ilişki sistemleri ve değişimler konusunu ele almaktadır.

"Tönnies, 'bir toprağa sahip olmak ve onu işlemek ile bir topluma ait olma duygusunu cemaat için esaslı etmenler olarak görmektedir. Geçmişin-geleneğin merkezi bir rol oynadığı bu toplumda, genellikle toplumsal ve coğrafi hareketlilik sınırlıdır. Bir kişi belli bir sınıftan ve belirli bir mekânda doğar ve genel olarak onlardan ayrılmaz. Cemiyette (Gesellschaft) ise kişi bu şeyleri (sınıf ve mekân olgularını) doğumla değil, sonradan kazanır. Her şeyi belirleyen gelenek değil, tam tersine gelecektir. Bu nedenle Gesellschaft, hareketli ve dur durak bilmeyen bir toplum tipidir. Tönnies, modernleşmeyi Gemeinschaft'tan Gesellschaft'a geçiş olarak nitelirmektedir. Bu süreç içinde gelenek, inanç ve cemaat duygusu, yerini dinamizm, bilimselleşme ve ticarileşmeye bırakacaktır. O'na göre, duygusal ve kendiliğinden ilişkiler ortadan kalkacak ve yerine yapaylık ve akılcılık kendini ikame edecektir' (Canatan, 1995).

Emile Durkheim, iki toplum tipini geleneksel-modern bağlamında karşılaştırmaktadır. Emile Durkheim'a göre toplumlarda görülen değişiklikler mekanik değil, organik yönlü gerçekleşmelidir. Modernleşen toplumda, iş bölümü ve toplumların ve insanların birbirine bağlılığı zamanla artmaktadır. Bu durumun sebebi insanların birbirlerinin davranışlarının sonuçlarından etkilenerek, bir davranış sergilemeleridir. Bu sebeple organik dayanışma ortaya çıkmaktadır. Organik dayanışma kavramı ile insanların işlevsel farklılıkları üzerinde durmaktadır. Durkheim'ın korkusu, bireylerin yalnızlaşması olmuştur (Canatan, 1995).

Klasik düşünürler, toplumsal değişimi, Batı merkezli bir kavram olarak kabul ederken, bu durumu tek yönlü ve geri çevrilemez olarak belirlemişlerdir. Bu betimlemeye göre modernleşme, evrensel bir kavram olup her yerde aynı biçimde ve tek yönlü ilerleyen bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım daha sonraki zamanlarda eleştirilere de konu olmuştur (Solmaz, 2011).

1950'lerden bugünlere kadar ulaşan, bilimsel bir kimlikle Amerikan Sosyolojisinde görülen "Modernleşme Kuramı", modernleşme kavramını geleneksel toplumların değişim, gelişim ve teknoloji ile modernliğe ulaştırılan bir süreç olarak kabul etmektedir (Şallı, 2017).

Altun'a göre modernleşme kuramı, Batılı değerlerin ve kapitalist iradenin karşılaştığı dünya savaşları ve ekonomik krizler sonucu aşınması ile değerlerin toplumsal ve insani alanlar üzerinde hâkim kılınmasının nasıl olacağı üzerine teorilerden ve ideolojilerden oluşmaktadır (Alkın, 2017).

1.2. Modernleşmenin Sonuçları

Anthony Giddens'a göre içinde bulunduğumuz dönem modernliğin sonuçlarının radikal ve evrensel bir hale geldiği zamandır. Modernleşmenin temel uzantıları olan endüstrileşme, kapitalizm ve milliyetçilik kavramları önemini hala devam ettirmektedir. Giddens, modernlik sürecinin önemli bir kısmının, bireyin kendisine dair sıklıkla fikir üretip, bu fikirleri kendisinin bir parçası haline getirmesi olduğundan bahsetmektedir. Modernliğin hem bireyler için daha güvenli ve daha zengin bir hayatın kapılarını aralarken hem de önüne geçilemeyecek küresel risklere sebep olduğundan bahsetmektedir. Bahsi geçen küresel riskler; askeri gücün büyümesi, doğal afetler, otoriter yönetim biçimleri, çevre felaketi olarak bahsedilebilir (Giddens, 2018).

Modern çağ ile ilgili yapılan araştırmalarda, değişim sürecinde görülen sonuçlar, büyüyen endüstriyel yapıları temsil etmektedir. Fakat endüstrileşme ile sınırlı kalmayan bu süreç sosyal bir projeye dönüştürülmüştür. Proje olarak görülen bu çalışmalara göre, modernleşme ile gelişen endüstriyelleşme ve bununla birlikte artan kentleşme, dinin geri planda kalması, fikir ve davranışların rasyonelleşmesi, demokrasinin ilerlemesi ile azalan sosyal farklılıklar, bireycilik ve ekonomik, toplumsal, kültürel, siyasi değişimleri içinde barındırmaktadır (Solmaz, 2011).

2018 yılında Kadın ve Demokrasi Derneği ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından düzenlenen 3. Uluslararası Kadın ve Adalet Zirvesi'nde "Ailenin Güçlendirilmesi" teması ele alınmıştır. Gerçekleştirilen zirvenin ardından bir sonuç bildirgesi yayınlanmış ve bu bildirmede aile ve toplumsal yaşama dair tespitler yapılırken modernleşme hakkında da atıfta bulunulmuştur.

"Modernleşme süreciyle birlikte değişime en fazla maruz kalan kurumlardan biri ailedir. Modern toplumda aile, yapısı, ilişkileri ve değerleri bakımından değişime uğramıştır. Geleneksel toplumda güçlü olan akrabalık ve komşuluk ilişkileri ve dayanışma kültürü, modern toplumda göçler ve kentlerde yoğunlaşma gibi etkenlerin yanı sıra, bireyselleşme ve rol değişimi gibi faktörlerin de etkisiyle giderek zayıflamaktadır. Bu bakımdan aile yapısının korunmasına ve güçlü aile ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik politikalara her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır" (Sabah, 2018).

Modernleşme toplum yapısında değişimlere ve gelişimlere sebep olduğu gibi birey üzerinde de belirgin etkileri olmuştur (Köker, 2007). Köker, modern toplumda yaşayan her bireyi modern insan olarak tanımlamış ve belirgin özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- a) Yeniliklere her zaman hazırdır.
- b) Sadece kendi sosyal çevresi için değil, bu çevrenin dışında karşılaştığı sorun ve konu hakkında da düşünceye sahiptir.
- c) Geçmişe değil bugüne ve geleceğe odaklanır.
- d) Yaşamını plan ve düzen içerisinde yürütür.
- e) Doğaya hâkim olma, doğanın değişimini sağlama ve bunu kontrol edebilme modern bireyin en büyük inancıdır.
- f) Rasyonalist bir düşünce yapısına sahiptir ve toplumsal güvene önem verir.
- g) Sosyal yaşamda karşılıklı saygıya önem verir.
- h) Günlük yaşamında ve hayata dair düşüncelerinde bilim ve teknolojiye ihtiyaç duyar.
- i) Adalet duygusu liyakat temellidir (Öter ve Özkul, 2019).

2. AİLE VE EBEVEYNLİK KAVRAMI

2.1. Aile

Aile kavramı, insanlık tarihi kadar eskiye dayanan ve toplumun en temel birimidir (Doğan, 2007). Latince kökenli bir kelime olan, aile kavramı için kullanılan “famulus” evcil köle anlamına gelmektedir. “Familia” kelimesi, tek efendiye bağlı olan köleler veya aynı kandan olanların, kayın olanların topluluğu anlamına gelmektedir (Hançerlioğlu, 1976). İdeal aile modelinde anne, baba ve en az bir çocuktan oluşan gruba çekirdek aile adı verilir (Doğan, 2007).

Aile, evrensel bir kurumdur fakat tanımını evrensel bir şekilde yapabilmek oldukça zordur. Eski Türklerde aile kelimesi, soy, boy kavramları gibi büyük insan topluluklarını ifade etmek için kullanılmıştır (Gökalp, 1976). Auguste Comte ile bu kelimeye yeni bir kavram eklediği görülmektedir. Bu kavram, sevgi kavramıdır. Comte’a göre sevgi, aile yapısının temelidir (Aslan, 2002). Türk toplumunda yapılan bazı aile tanımlarını bir araya getirecek olursak (Tekin Epik vd, 2017).

Gökçe’ye (1991) göre aile; “Anne, baba, çocuk ve iki tarafın kan bağlarından meydana gelen toplumsal ve ekonomik bir gruptur”. Ozankaya’ya göre ise (1979), aile, içerisinde insanın bir şekilde üretilip, topluma kazandırılmasının başlangıcı olduğu, cinsel ilişkilerin belli biçimde düzenlendiği, aile bireyleri arasında samimi ve güven verici ilişkilerin olduğu, içinde sosyal düzene uygun ekonomik etkinliklerin görüldüğü toplumsal bir kurumdur. Eyce’ye (2000) göre aile; “Başlangıç safhasında kan bağı ile oluşan ve evlilik ile kuruluşu tamamlanan önemli bir birliktir”. Gladding’e (2018) göre aile; “Aralarında psikolojik ve biyolojik bağlara sahip, tarihsel, ekonomik ve duygusal ortak bir yapıya sahip olan, kendilerini aynı mekânın üyeleri olarak kabul etmiş bireyler topluluğudur”.

Sosyal bilimler içerisinde tüm kavramlarda olduğu gibi aile kavramı üzerine de birçok tanımlama yapılmıştır. Gerçekleştirilen tanımlamaların ortak noktalarına bakıldığında “kişinin kendisine yakın

hissettiği başka biriyle aynı mekân içerisinde yaşayan, en az iki bireyi içeren, duygusal bağların kurulduğu, görev paylaşımlarının gerçekleştirildiği, ortak sorumlulukların olduğu, sevgi ve ait olma duygularının paylaşıldığı” kısımlarında ortak bir fikre sahiptirler (Hallaç, 2014). Bu grup içerisinde cinsiyete özgü roller vardır; annenin çocuk bakımı ve yemek yapması, babanın aile reisi olup evin geçimini sağlaması gibi (Doğan, 2007).

Evrensel bir kavram olan ailelerin hepsinin sahip olduğu temel özellikler vardır. Bu özellikler ailenin biricikliğini anlatmak için önemli bir kaynaktır. Bu özellikler:

- Aileler, küçük ve toplumsal bir sistemdir.
- Ailelerin kendine has değerleri ve kuralları bulunur.
- Aileler kendisine özgü bir yapıya sahiptir.
- Aileler temel fonksiyonlara sahiptir.
- Aileler, yaşam döngüsündeki tüm evrelerin içinde bulunmaktadır (Hallaç, 2014).

2.2. Ebeveynlik

Ebeveynlik, bireylerin evlilik sonrası çocuk sahibi olmaya karar vermesi ve kadının hamile kalmasıyla başlayan bir süreçtir. Ebeveyn, çocuğun biyolojik ve fiziksel gelişiminin yanında duygusal, sosyal ve ahlaki yönlerden gelişmesini sağlayan ve bunun için uygun ortam sağlayan bireylere verilen isimdir (Yaman vd, 2013).

Ebeveynliğin iki temel işlevi vardır: Davranış biçimlendirme ve bilgi aktarma işlevidir (Keskin, 2016). Davranış biçimlendirme işlevi ile ebeveynler kendi doğrularına uygun olan istenen davranışları pekiştirebilir veya istenmeyen davranışları ceza ile söndürebilirler. Bu durum çocukların değer gelişimine yardımcı olur. Bilgi aktarımı işlevi ise çocuğun dünyayı tanıması amacıyla gerçekleştirilir. Anne ve baba çocukların sorularına yanıt vererek, kendileri duruma uygun şekilde farklı davranışlar sergileyerek, çocuklarıyla vakit geçirerek bu işlevi yerine getirebilir (Demirutku, 2019).

Ebeveynlerin çocuğun doğasına ve anne babalık algısının şekillenmesine, davranışlarına doğrudan ve dolaylı etkisi bulunmaktadır. Bu bilgiden yola çıkarak ebeveynlik konusunda yapılan araştırmalar ebeveynlerin bilişsel ve çocuk yetiştirme davranışlarına önem vermektedir. Ailenin içinde bulunduğu sosyo-demografik özellikler, çocuğa karşı olan tutum ve davranışları, çocukta görülmesi istenen davranışları büyük ölçüde etkilemektedir (Nacak vd, 2011).

3. EBEVEYN TUTUMLARI

Bireylerin kişilik özelliklerini ve karakterinin şekillenmesinde ailesi ve sosyal çevresi son derece etkilidir. Ebeveynlerin çocuk yetiştirmekte sergilediği davranışları, çocuğun sosyal, duygusal ve zihinsel

gelişimini etkilemektedir. İleriki zamanlarda çocuk ebeveyn olduğunda gerçekleştirdiği davranışlarını da kendi ebeveynlerinden etkilenecek sergilerler (Sezer, 2018).

Ebeveynlik becerilerinin gelişmesinde karakteristik özellikler, genetik ve sosyal çevre son derece etkilidir. Ebeveynlerin inanç sistemleri, değerleri çocuğun değer sistemini de oluşturmaktadır (Doktor Takvimi, 2018). Ebeveynlik tutumları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

1. *Otoriter Ebeveynlik:* Çocuklarını belirli bir kalıp içerisinde büyütme çabasında içindedirler. Çocuğun, kendilerinin koyduğu tüm kurallara sorgulamadan uymasını beklemektedirler. Genellikle çocuk kuralları çiğnediğinde ceza uygulanmakta ve çocuğun taleplerinin dikkate alınmadığı bir ebeveynlik stildir. Bu ebeveynlere sahip çocuklar karakteristik özellik açısından genellikle sinirli, mutsuz, özsaygısı düşük ve iletişimde sorun yaşayan bireyler olmaktadır (Başal vd, 2014).
2. *Demokratik Ebeveynlik:* Aile içerisinde sadece ebeveynlerin değil, çocuklarında işlevsel olduğu ve gündelik yaşamı dikkate alarak bilgi alışverişi yaptıkları ebeveynlik stildir (Karabulut, 2007).
3. *İhmalkâr Ebeveynlik:* İhmalkâr tutum sergileyen anne babalar çocuklarının fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını görmezden gelirler. Ebeveynlerin çocuklardan beklentileri düşüktür ve aralarında zayıf bir iletişim görülür. İhmalkâr ebeveyne sahip çocuklarda düşük özgüven görülmektedir (Doktor Takvimi, 2018).
4. *İzin Verici Ebeveynlik:* Çocuklarına üst düzeyde özgürlük tanıyan anne babalar; çocuklarını kontrol etmezler, her davranışlarına hoşgörü ile yaklaşır. Bahsi geçen bu hoşgörü bazı zamanlarda ihmale ulaşabilir (Karabulut, 2007). İzin verici ebeveynlere sahip çocuklarda dürtü kontrol bozukluğu, düşük akademik başarı görülmektedir (Kuzgun, 1991).
5. *Serbest Ebeveynlik:* Bu tutumu gösteren ebeveynler çocukların doğru ya da yanlış olan davranışlarının hiçbirine karşı tepki göstermezler (Aydın, 2002). Genellikle çocuğun isteklerinin gerçekleştiği bu ailelerde, tek çocuğa sahip oldukları görülmüştür (Kaya vd, 2012). Bu ortamda yaşayan çocuklar kendi istekleri gerçekleşmediğinde hayal kırıklığına uğrarlar (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016).
6. *Dengesiz ve Kararsız Ebeveynlik:* Anne babalar çocuğun eğitimi konusunda kararsızlık yaşarlar. Ebeveynler çocuk hakkında farklı fikirlere sahiptirler ve ortak bir noktada buluşamadıkları için çocuğun kişilik gelişimi olumsuz etkilenmektedir. Bu tip ebeveyne sahip çocuklar ılımlı, ürkek, pasif kişilik özellikleri sergilerken; sinirli, kendini ispatlamaya çalışan, tepkisel kişilik yapısı sergileyebilirler (Kaya vd, 2012).
7. *Mükemmeliyetçi Ebeveynlik:* Bu tavırda bulunan ebeveynler kendileri başaramadıkları, içinde kalan durumları çocuklarının gerçekleştirmesini beklerler (Yamanoğlu, 2009). Bu durumda ebeveynler çocuklarının var olan kapasitesinin üstünde olan hedefe ulaşmasına dair beklentiye

girerler ve beklentilerinin karşılanması için katı bir tutum sergilerler. Çocuk ailesinin beklentisini karşılayamadığında güven ve başarı kaybı hisseder (Aydoğdu, ve Dilekmen, 2016).

4. ANNE – BABANIN ÇOCUĞUN HAYATINDAKİ YERİ

Toplumun en küçük birimi olan aile içerisinde üyeler birbirinin sosyo-kültürel hayatlarını, ekonomik seviyelerini, kişilik özelliklerini, psikolojik ve zihinsel yapılarının oluşmasında, değişmesinde ve gelişmesinde oldukça etkilidir. Bu durum özellikler aile içerisindeki çocuk için önemli bir düzeydedir. Gelişim düzeylerinin temelinde alınan 0-6 yaş süreci genellikle aile ortamında bulunmak ile geçtiği için bireylerin temel eğitim yeri aile olarak görülmektedir.

Bebeğin anne karnında olmasıyla başlayan ebeveynlik sürecinde çocuğa karşı gösterilen sevgi ve ilgi çocuğun kendisine olan özgüvenini etkilemeye başlar ve artmasını sağlamaktadır. Çocuğun anne karnında olmasıyla birlikte annenin alkol ve sigaradan uzak durması, bebeğin gelişimini olumsuz etkileyecek tüm davranışlardan uzak durması gerekmektedir (Yavuzer, 2001). Bu durum çocuğun anne karnındaki fiziksel gelişiminin etkilenmesiyle başlayarak, doğum sonrası zihinsel ve duygusal özelliklerinde de etkili olmaktadır. Ebeveynler ve çocuk arasında güvenli bir iletişimin var olması ile sağlıklı bir aile yapısı içerisinde sağlıklı bir neslin büyümesi sağlanmaktadır. Ebeveynler ve çocuk arasında sağlıklı duygusal bağların olması çocuğun duygudaşlık yeteneğinin ve sosyal zekâsının gelişiminde yararlı olur. Özellikle 0-3 yaş aralığında sağlıklı bir sevgi bağı kurulamaması, çocukların sosyal yaşamında başkaları ile kuracağı sevgi bağı ve normal iletişimlerinde kalıcı olacak olumsuz etkiler bırakmaktadır (Çakmak ve Kaplan, 2015).

Ebeveynler destek ve denetim mekanizması konumunda da çocuklarının yaşamında rol almaktadır. Bu rol çocukların kişilik ve kimlik oluşumunda oldukça önemli bir yere sahiptir. Çok yönlü etkilere sahip olunan bu rol, çocukların baş etme becerilerini, iletişim şeklini, sosyal yaşamdaki tavırlarını, ileriki zamanlarda gerçekleştireceği ebeveynlik ve partnerlik tutumları ile bağlantılıdır (Çakmak ve Kaplan, 2015).

Bireylerin çocukluk yaşamlarında gözlemledikleri ebeveyn tutumları ve kişilik özellikleri çocuğu da yüksek oranda etkilemektedir. Ebeveynlerin tutumları, çocukların sosyal yaşamını, algılarını ve kişiliğini etki etmektedir. Ebeveyn davranışları çocukların mutlu, üzgün, sinirli, duyarlı, umursamaz birey olmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple sağlıklı bir nesil yetişmesi konusunda ebeveynlere önemli bir rol düşmektedir (Yaprak, 2007). Alanyazında bulunan lise öğrencilerinin örneklem olarak alındığı araştırmada utangaçlık özelliğinin anne baba davranışlarının algılanan yönüyle alakalı olduğu tespit edilmiştir (Hamarta vd., 2010). Başka bir araştırmada ise farklı kültürel yapıya sahip Amerikalı

ebeveynlerin tutumlarının farklı olduğu ve bunun sonucunda çocukta psikolojik sorunlara rastlandığı görülmüştür (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016).

Ebeveyn davranışları kültür ve değerler aktarımı konusunda da temel araç olarak görülmektedir. Bu sebeple ebeveyn davranışları, çocuğun algıları ve değerleri, kültür birbirinden bağımsız olarak düşünülemez. Ebeveynler kültür ve değerlerini çocuklarına aktarmak için bu kavramlara ait düşünceleri ve davranışları günlük yaşamda kullanmaktadır (Sümer vd., 2010).

“Belki de anne babalar çocuklarını kendi varlıklarını geleceğe taşıyacak bir “ölümsüzlük sembolü” olarak gördükleri için, kendi değer ve inanç sistemlerini aktarmayı güvence altına alacak bir çocuk yetiştirme tarzı benimserler”

Sosyalizasyon olarak adlandırılan bu süreç çocukların bulunduğu ortama ve ailesine uyum sağlayabilmesi için sahip olması gereken belirli davranışların, eğitim sistemi, çocuk yetiştirme yöntemleri, disiplin gibi yollar ile çocuğa kazandırılması olarak tanımlanabilir (Sümer, vd., 2010; 42-59).

Özetle, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzları, kendi sosyo-ekonomik ve kültürel durumları, yaşadıkları ortam çocuğun tüm hayatını, kişiliğini, sosyal yaşamını, davranış ve algılarını, fiziksel ve ruhsal sağlığı etkileyen bir durumdur (Çakmak ve Kaplan, 2015).

5. GELENEKSEL AİLE

Geniş aile yapısı birçok kuşağın birlikte yaşamasıyla oluşan bir aile türüdür. Bu ailede babaanne, dede, anne, baba, amca, hala gibi aile üyeleri bir arada yaşamaktadır. Geniş aile tipi genellikle geleneksel toplumlarda görülmesi sebebiyle geleneksel aile tipi olarak da adlandırılmaktadır. Bu durumun sebebi geleneksel ailelerin tarımla geçiniyor olması, aile üyelerinin dayanışma içerisinde olması ve ekonomik üretime katkıda bulunması için bir arada yaşamaları gerekmektedir (Karslı, 2019).

Geleneksel aile çoğunlukla kırsal kesimde yaşayan toplumların ürünü olarak görülmektedir. Geleneksel ailelerde yatay ve dikey bağı olan kuşaklar birlikte yaşamaktadır. Geleneksel ailelerde çocuk eğitimi konusunda olumsuz görülen taraf, çocuğun özgürlüğünün kısıtlanması ve bu sebeple toplumsal gelişime engel olunması durumudur. Bu ailelerde, ailenin en büyüğünün kuralları ve kararları geçerlidir. Ailede yaşayan en büyük bireyin yetke sahibi olması sebebiyle ebeveyn ve çocuk arasında doğrudan kurulan iletişim bağı yeterli olmamaktadır. Bu durum bireyin yaşantısında olumsuz etkiler yaratabilir, psikolojik ve duygusal boşluklar yaratabilir (Aslan, 2002).

Geleneksel aile yapısında bireycilik düşüncesi temel alınmamaktadır. Daima biz duygusu hakimdir ve bu sebeple çocukların sosyalizasyon süreci de bu şekilde gerçekleşmektedir. Biz duygusunun hakimiyeti sebebiyle, çocukların bireysellik algısı en alt düzeyde kalırken toplumsal hareketlilik duygusuna da

engel olunmaktadır. Kırsal bölgede yaşayan geleneksel ailelerin temel eğitim olanaklarından da faydalanamadığı araştırmalar ile kanıtlanmış bulunmaktadır (Balamir, 1981).

Geleneksel ailelerde özellikle eğitim ve sosyal yaşam konusunda cinsiyet ayrımcılığı yapılmaktadır. Aile büyüklerinin kız çocukları hakkındaki tek düşünceleri evinin hanımı olmalarıdır ve bunun için de eğitimin gereksiz olduğunu düşünmektedirler. Geleneksel aileler içerisindeki her üye ekonomik açıdan katkıda bulunması gerekir. Bu sebeple de eğitim ikinci plana atılmaktadır. Çocuklara mesleki becerilerin aile içerisinde genellikle baba mesleği üzerine kazanabileceği yönünde düşünceye sahiptirler (Aslan, 2002).

Geleneksel aile yapısını ataerkil aile yapısı ile aynı olduğunu belirtmenin doğru olmadığı düşünülmektedir. Geleneksel aile yapısı içerisinde baba otoriter olan kesin konumunu koruması ve annenin ailesinin işlevlerin muhafaza etmesi sebebiyle kendine özgü bir yapısı vardır. Geleneksel aile tiplerinde çocuklar evlenseler dahi ailelerine olan coğrafi yakınlıklarından vazgeçmez, birkaç aile birlikte yaşarlar. Bu tip ailelerde genellikle evlilik konusunda grup içi bireylerin tercih edildiği ve biz duygusunun hâkimiyet gösterdiği dayanışma ruhu görülmektedir (Yıldırım ve Canatan, 2013).

Geleneksel geniş ailelerde, aile üyelerine aile işlevleri konusunda birçok sorumluluk düşmektedir. Sorumluluk olarak görülen aile üyelerinin işlevleri genellikle, ekonomik iş birliği ve dayanışma, eğitim, saygınlık, koruyuculuk, güzel vakit geçirme, sevgi bağı kurma, çocuk dünyaya getirme, sosyalleşmek için ortam sağlamaktır (Kongar, 1970).

6. DEĞİŞEN AİLE

Tüm dünyada sanayileşmeyle birlikte başlayan toplumsal ve ekonomik alandaki değişim ve gelişim aile yapısının ve ailenin işlevlerinin değişimine sebep olmaktadır. Modernleşme süreci içerisinde “Demografik Dönüşüm” adı verilen süreç başlamış ve doğum ve ölüm oranlarında değişiklikler olduğu görülmüştür. Demografik dönüşüm ile aile içerisindeki üye sayısı ve ailenin işlevlerinde değişiklikler görülmüştür fakat temelinde eşler ve çocuk sabit kalmıştır. Kadın, erkek ve çocuk birlikteliğinden oluşan ailenin sosyal yapı için gerekliliği sebebiyle toplumsal değişim ve gelişimler ailenin yapısını da değiştirmiştir (Bayer, 2013). Modern toplumlarda aile üretici bir yapıdan tüketici bir yapıya geçiş yapmıştır. Modern çekirdek ailelerin oluşumu üretimin tarım alanının dışına çıkması, özgürlük ve toplumsal hareketlilik gibi etkenlere dayanmaktadır (Karslı, 2019).

Toplum içerisinde sanayinin hayatımıza girmesiyle ortaya çıkan modernleşme süreci ile geleneksel aile yapısının tamamen sona ereceğine dair görüşler belirtilmiştir. Alanyazında yapılan araştırmalar geleneksel ailenin tamamen sona ermediğini; geçmiş zamanlardaki çekirdek ailenin geniş aile ile

bağlantılı olarak var olduğuna ulaşılmıştır. Değişen aile yapısı ile oluşan çekirdek ailenin daha kırılğan bir yapıya sahip olduğu, boşanmaların artışı olduğu görülmektedir (Yıldırım ve Canatan, 2013).

Sanayileşme ve endüstriyel farklılaşma sonucunda ekonomik ihtiyaçlar sebebiyle bireyler kırdan kente göç etmeye başlamıştır. Gerçekleştirilen göç sebebiyle ailenin diğer üyelerinden uzaklaşmakta ve geleneksel akrabalık ilişkileri bırakılmaktadır. Ailenin yatay ve dikey olan birkaç kuşağın bir arada yaşadığı ortamlar geniş aile iken göç sebebiyle aile üyeleri farklı yerlere dağılmış ve kentsel yaşamda çekirdek aile görülmeye başlanmıştır. Çekirdek aile coğrafi olarak akrabalarından uzaklaşmış olsa da ilişkilerini tamamen sonlandırmamıştır. Değişen aile yapısında birlikte karar verme ve grup dışından biriyle yeni bir evlilik yapma davranışları görülmektedir. Bahsedilen aile yapısında tek eşlilik görülmektedir. Eş seçimini bireyler aile büyükleri ile değil kendileri yapmaktadırlar. Geleneksel ailede bulunan aile içi katı kurallar esneklik göstermiştir. Bu süreç içerisinde aile içi güven ve samimiyet bağları azalmış, bireysellik algısında artış görülmüştür. Aile içi bireyselleşme algısının artmasının altında teknolojik aletlerle vakit geçirme süresinin artması yatmaktadır (Aluş, 2015). Bireycilik, kişinin kendi isteklerinin ailenin isteklerinden önce gelmesine dayanmaktadır. Bireyselleşme sonucunda, kişilerin eş tercihinin ailenin isteğine göre değil kendi önceliklerine göre tercih etmesi kabul edilebilir bir hal almıştır (Zastrow, 2015).

Toplumsal değişim sürecinde eğitim, ekonomik ve toplumsal alanda yaşanan değişiklikler geleneksel ailelerin çocuklarına kazandırdığı dış toplum ve aile içi üyelerin arasındaki uyumun sürdürülmesi ve yeni değer ve davranışların oluşmasına sebep olmaktadır. Teknolojide yaşanan değişimlerin toplumun gündelik hayatına değerler sisteminin öncesinde girmiş olması, aile üyelerinin yeni yaşam biçimine uyum sağlaması konusunda yetersiz kalmaktadır. Sanayileşme ile çocuk eğitimi konusunda farklı kurumların da devreye girmesi, ailenin bu konudaki etkinliğini zayıflatmıştır. Aile, değerlerini genç kuşaklara aktarma işlevini kamu ve özel kuruluşlarla paylaşmaya başlamıştır (Aslan, 2002; 26). Aile üyelerinin hepsinin üretkenlik fonksiyonunun azalmasıyla, çocuk üyeler aile içerisinde yük haline gelmiştir. Modernleşen toplumlarda çocukların aile fertleri gibi üretken bir yapıda olmamasına rağmen giyecek-yiyecek gibi ihtiyaçların zorunluluğu sebebiyle bu düşünce ortaya çıkmış ve eşler daha az çocuk sahibi olmaya başlamışlardır. Değişen sanayi toplumunda iş alanlarının da değişmesi ile yaşlı bireylerin bu konuda tecrübesi olmadığı için üretkenlik konumundan geri çekilmişler ve tecrübelerinin etkisiz hale gelmesi sonucunda daha az itibar görmeye başlamışlardır (Zastrow, 2015).

Modernleşme ile gerçekleşen aile üyelerinin sayısının azalması, ailenin değişen fonksiyonları ve yapısını incelemeye engel olmamıştır. Modernleşen çekirdek aile yapısında, toplumsal cinsiyet rollerinde de değişimler yaşanmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerinin çok keskin bir şekilde ayrıldığı yapıdan dayanışmaya dayalı bir aile yapısına geçiş yapılmıştır. Bu konuya örnek olarak, erkeğin çocuklarıyla ve

ev işleriyle ilgileniyor olması; kadının ise aileye ekonomik gelir sağlayacak görevleri yerine getiriyor olması gösterilebilir. Yeni şartlara uygun gelişen davranış biçimleri ile aile içerisinde “reis” kavramı kalkmış ve herkes eşit bir pozisyonda görülmeye başlanmıştır. Eşler arasında mal paylaşımı uygulaması, kadının boşanma hakkına ve çocuğun velayetini alma hakkına sahip olabilmesi gibi Medeni Kanun’da da yer alan resmi gelişmelerle aile ve toplum içerisinde kadının etkinliği artmıştır (Bayer, 2013).

Modern ailelerde süreklilik ve istikrarın önemli olduğu beş önemli işlev bulunmaktadır:

- Nüfusun yeniden üretimi: Neslin ve devletlerin devamlılığı için ailelerin yeni nesli oluşturacak bireyleri dünyaya getirmesi gerekmektedir.
- Çocuk bakımı: Çocuklar ergenlik dönemine kadar ihtiyaçlarının karşılanmasında ailelerine bağlı yaşamaktadırlar. Aile çocuğun gelişiminin başladığı ilk basamaktır.
- Yeni bireylerin sosyalleşmesi: Kişisel ihtiyaçlardan biri olan sosyalleşme, dilin kullanımı, kültürel değerlerin öğrenilmesi, sosyal yaşam davranışlarını öğrenmeyi gerektirir. Bu etmenleri öğretecek olan kişiler ise ebeveynlerdir.
- Cinsel davranışların düzenlenmesi: Bireylerin düzensiz bir cinsel hayata sahip olması, bireylerin ruhsal ve hormonal sağlıklarını olumsuz yönde etkilemektedir. Cinsel davranışlar düzenlenmediği takdirde evlilik dışı ilişkiler ve çocuk sahibi olma durumları ile karşılaşmaktadır.
- Şefkat kaynağı: Bireyler genellikle başkalarından ilgi ve şefkat beklemektedirler. Görülen ilgi ve şefkat bireylerin ruhsal sağlıklarını önemli derecede etkilemektedir. Aile üyeleri de birbirilerini en yakın kişi olarak gördükleri için birbirlerine şefkat ve ilgi bağı ile bağlı olmalıdırlar (Zastrow, 2015).

Aileler sahip oldukları işlevlerin önemi sebebiyle toplumsal hayatın temel unsurları arasındadır fakat değişen aile yapısıyla geçmişte çok az görülen hatta hiç görülmemiş olan, aile yapısının olumsuz etkilenmesine yönelik durumlarla karşılaşmaktadır. Bu riskli durumlar; boşanmalar, tek ebeveynli aileler, evlilik dışı birliktelikler, eşlerin eşcinsel olması durumları ailenin tüm işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmesi konusunda tehlikeli bir duruma sebep olmaktadır.

Endüstrileşme ile ortaya yeni aile türleri ve farklı yaşam biçimleri ortaya çıkmıştır. Çekirdek aile yapısının yanında ortaya çıkan bu farklı aile türleri toplum tarafından normalleşmeye başlamıştır. Bazı yazarlar tarafından ortaya çıkan bu yeni aile türleri aşağıdaki gibi ele alınmıştır;

1. *Tek Ebeveynli Aile:* Evlat edinilmiş veya biyolojik şekilde sahip olunan çocuk ile ebeveynlerden sadece birinin ilgilenmesi sonucu ortaya çıkan aile yapısıdır (Gadding, 2018).

2. *Babasız Aile*: Genellikle batılı ülkelerde görülen değişimler babasız ailelerin ya da taşıyıcı anne kavramının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İkinci Dünya Savaşı zamanında sıklık görülen babasız ailelerde, modernleşen toplumla birlikte boşanmaların artması ile farklı bir duruma bürünen kavram olmuştur. Boşanma sonucu babaların çocuklar ile ilişkilerini sürdürmesi sonucu oluşan bir aile yapısı olarak tanımlanmaya başlanmıştır (Yıldırım ve Canatan, 2013).
3. *Karışık Aile*: Boşanma olaylarının artması ile karşımıza çıkmaya başlayan karışık aile, çocuk sahibi olan boşanmış eşlerin tekrar başkaları ile evlenerek ailelerin bir araya geldiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Üveylilik durumunun ortaya çıktığı ailelerdir.
4. *Birlikte Yaşama*: Resmi nikahı gerçekleştirilmeden partnerlerin bir arada yaşadığı aile modelidir. Birlikte yaşayan partnerler sıklıkla genç, hiç evlenmeyen ya da boşanan bireylerden oluşurken aynı kültür yapısına, yaşa, eğitim düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Genellikle evlilik öncesi dönemde görülen bu aile tipinin varlığı yaklaşık bir yıl sürmekle beraber ya evlilik ya da ayrılık ile sona ermektedir.
5. *Yolcu Aile*: Yolcu ailelerin yaşam biçimlerinde partnerler aynı şehirde çalışmadığı için birlikte yaşamamaktadır. Partnerler bu durumda yalnızca tatil günlerinde ve hafta sonları bir araya gelebilmektedir. Yolcu ailelerin ortaya çıkması ve artmasının sebebi ekonomik sıkıntılar ve refah düzeyini artırmak olarak belirtilebilir (Tekin Epik vd, 2017).

Modern zamanda bireyler yoğun iş temposuna sahip oldukları için geniş aile olmanın gerektirdiği işlev ve sorumlulukları yerine getiremeyecekleri için aile üyelerinde azalmayı tercih etmişlerdir. Bu yeni aile yapısı ile kadının rolü değişime ve dönüşüme uğradığı kadar aile içerisinde çocuğun konumu da önemli derecede değişim göstermiştir. Aile içerisindeki çocuk üye, ailenin merkezi haline gelmiştir. Araştırmalar sonucu bu durumun iki sebebe dayandırıldığı görülmüştür. Bu sebepler; ailesel bağların zayıflaması ile birlikte ortam içerisindeki duygusal boşluğun çocuk ile doldurulmak istenmesi ve iş hayatının ebeveynlerden aldığı zaman ve enerjiyi telafi etme çabası ile çocuk üyeye eskisinden daha fazla değer verilmeye başlandı (Tiryakioğlu, 2017).

6.1. Yeni Nesil Baba Modeli

Kadınlar ve erkeklerde toplumsal anlamda onlara uygun olduğu düşünülen, toplumsal cinsiyet rolleri adı verilen tutum ve davranışları doğum sonrası kazanmaya başlamaktadırlar. Bu toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında kültürel ortam, ebeveynler ve sosyal çevrenin oldukça önemli bir etkisi görülmektedir. Biyolojik özelliklerin yanına sosyal etkenler geldiğinde toplumsal cinsiyet rolleri ortaya çıkmaktadır. Bireyler tutum ve davranışları öğrenirken veya gündelik yaşamlarında kullanırken kalıp yargılar olduğunun farkına varmazlar, olağan bir durum olduğu düşünülür. Büyüme sürecinde öğrenilen bu davranışlara örnek verilecek olursa; babanın evin ekonomik geçimini sağlaması, çocuğuna

karşı disiplinli bir tutuma sahip olması, çocukla fazla vakit geçirmemesinden bahsedilebilir (Kuzucu, 2011).

Sanayileşme süreciyle birlikte ekonomik geçimin daha zor bir hale gelmesi ile annenin de iş hayatına katılmasıyla annenin ev hanımlığı ve çocuk bakımını sağladığı, babanın ekonomik geçimi sağladığı rollerine bağlı kalınması zorlaşmıştır. Yenileşen aile yapısı ile kadın ve erkeğin toplumsal roller üzerinde dayanışma sağladığı ve birbirlerinden yardım talebinde bulunabildikleri görülmüştür. Yenilenen baba rolü, geleneksel baba ve geleneksel anne rolünün karışması ile karşımıza çıkmaktadır (Kuzucu, 2011).

Ebeveynlerin toplumsal cinsiyet rollerine ve farklılıklarına göre çocukların hayatındaki etkileri farklıdır. Baba gelecek planlaması, dış dünya ile etkileşim konularında çocuğa rol model olurken; anne sosyal yaşam ilişkilerinin düzenlenmesinde rol model olarak görülmektedir. Babaların özellikle erkek çocukların davranış ve tutum kazanmasında önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalara göre yalnızca erkek çocukların değil kız çocukların da baba ile iletişime ihtiyacı olduğuna ve baba ile etkili iletişimi bulunan kız çocukların kendi cinsiyetlerine uygun tavırları diğerlerinden daha çok sergiledikleri görülmüştür (Tezel, 2015).

Toplumsal hayatın modernleşmesiyle birlikte toplumsal cinsiyet algısı da modernleşmeye başlamıştır. Bununla birlikte babaların çocuk ile vakit geçirmesine, çocuğun bakımını üstlenmesine dair algılarda da değişiklik görülmüştür (Kuzucu, 2011). Bu süreçte baba ve çocuk daha fazla vakit geçirir, daha fazla paylaşımda bulunur ve baba çocuğunun büyüme dönemlerine tanık olur. Gerçekleşen etkili iletişim sayesinde hem çocuklarının kişilik gelişiminin güvenli bir şekilde oluşmaktadır hem de çocuğun anne-baba olduğundaki davranışları şekillenmektedir. Çocuklar ebeveynlik konusunda kendi ebeveynlerini örnek almaktadır (Özdalga, 2012).

Baba rolünün değişmesine neden olan etkenler aşağıdaki gibidir;

- Siyasi, ekonomik ve toplumsal değişimlerin cinsiyet rollerini etkilemesi
- Kadınların çalışma hayatına katılması
- Boşanmanın artması ile erkeklerin çocuklarının bakımı ve eğitimini sorumluluk almaları
- Geleneksel geniş aile modelinin çekirdek aileye dönüşmesi ve çekirdek aile içerisindeki bireylere düşen sorumlulukların değişmesidir.

Modern baba modelleri sınıflandırıldığında, beş baba türü ile karşılaşılmaktadır. Modern baba modelleri aşağıdaki gibidir;

1. Çalışmayan baba modeli
2. Çocuğunun bakımını üstlenen baba modeli

3. Çocukları ile oyun oynayan baba modeli
4. Çocuğun eğitimi ile yakından ilgilenen baba modeli
5. Çocuğun velayetini alan baba modeli.

6.2. Dijital Ebeveynlik

Bireyin biyolojik, sosyal, zihinsel gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesini sağlayan ebeveynler, çocukların buldukları farklı sosyal ortamlardan etkilenmekte ve farklı rollere sahip olmaktadır. Günlük yaşamında teknolojiyi kullanmaya başlayan çocuklar nasıl kullanacaklarını ve karşılaştıkları durumları, bilgileri nasıl algılayacaklarını bilmemektedirler. Anne ve babanın bu konudaki işlevi, sanal ortamı çocuğa tanıtmak ile yeterli kalmamaktadır (Canbek ve Sağıroğlu, 2007). Bu sebeple ebeveynlere yeni sorumluluklar yüklenmektedir. Gündelik hayatta ebeveynler çocuklarının yabancı insanlarla iletişimlerini, izledikleri programları, gittikleri yerleri, evde yalnız kaldıklarında nasıl davranmaları gerektiğini öğretmektedirler. Bilişim teknolojilerinin hayatımıza girmesiyle birlikte ebeveynlerin çocukların internet kullanımını da denetlemesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bilgilerden yola çıkarak, evinde internet kullanan çocuğu olan ebeveynler 'dijital ebeveynlik' kavramı ile adlandırılmaya başlanmıştır (Yaman vd, 2013).

Dijital ebeveynlerin sahip olduğu roller aşağıdaki gibidir:

- *Dijital okuryazarlık*: Basit seviyede internet kullanma yetisine sahip olma, internet sorunlarına sabırlı bir şekilde yaklaşabilme, internetin basit teknik uygulamalarını bilme, yenilikleri takip etmek isteme, gizlilik politikalarına hâkim olma sorumlulukları bu alanda değerlendirilmektedir.
- *Farkında olma*: Dijital ebeveynlerin internet ortamında gelişebilecek olumsuzlukları ve riskleri, sanal bağımlılığı, tehlike belirtilerini fark edebilmesi ve çocuğun sanal ortamda hangi davranışlarda bulunduğunu ayırt edebilmesi gerekmektedir.
- *Kontrol*: Ebeveynlerin kişisel bilgileri sanal ortamda paylaşmaması, çocuğun kullanacağı teknolojik uygulamalar hakkında bilgi sahibi olma, çocuğa izinsiz birileriyle sanal ortamda görüşme yapmaması gerektiğini, güvenliği tehlikeye atacak herhangi bir mesaja cevap verilmemesi gerektiğini öğretmeli ve çocuklarını sanal ortam konusunda bilinçlendirmesi konusunda sorumlulukları bulunmalıdır.
- *Etik*: Ebeveynlerin sanal ortamda fikir özgürlüğüne sahip olmalı, karşılaştığı verilerin güvenliğini sorgulamalı, verilen hak sahiplerinin taleplerine uygun davranış sergilemeleri gerekmektedir.
- *Yenilikçilik*: Dijital ebeveynler yeniliklere açık ve ilgili olmalı, yeniliklerin olumlu ve olumsuz yanlarının farkında olmalıdır (Yaman vd, 2013).

Dijital ebeveynlik, her yaş grubundaki çocukların bilişim teknolojilerinden faydalanabilmesiyle birlikte korunabilmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Çocukların okula başlaması ve ergenlik dönemine girmesiyle birlikte sosyal çevrenin de etkisiyle teknolojik araçları kullanmaları ve erişilebilirlikleri kolay bir hal almaktadır. Eğitim-öğretim döneminde çocukların akademik anlamda bilgiye ihtiyaçları olduğu için ve genellikle ödevler internet araştırmasına dayalı olması sebebiyle internete ihtiyaç okul öncesi dönemden daha fazla görülmektedir (Kaya vd, 2018).

7. MODERNLEŞME İLE AİLEDE OLUŞAN FIRSATLAR VE RİSKLER

Gerçekleştirdiğim çalışmada sıklıkla modernleşmenin toplumsal yapı üzerinde ekonomik, siyasi ve sosyal alanlarda birçok değişim ve dönüşümü sağladığından bu sebeple toplumun temel birimi olan ailenin de yapısını, işlevlerini ve aile içerisindeki rolleri etkilediğinden bahsedilmektedir. Bahsi geçen bu başlık altında, modernleşme ile ailede oluşan yeni durumların olumlu ve olumsuz yanları değerlendirilecektir.

Öncelikle modernleşmenin etkisiyle geniş aile yapısında büyük değişimler meydana gelmiştir. Sanayileşmeyle birlikte ailenin tüm üyelerinin üretim fonksiyonunun sona ermesiyle birlikte ekonomik geçim sıkıntısı yaşanmaya başlamıştır. Dünyadaki refah düzeyinin ve maddi değer artması, aileler içerisinde sorunlar yaşanmasına sebep olmuştur. Eğitime verilen önemin artması sayesinde çocuk üretici konumundan tamamen uzaklaşmıştır fakat ihtiyaçları devam ettiği için bazı durumlarda “masraf” olarak görülmesi sebebiyle ailelerde çocuk sayısı azalmıştır. Çocuk sayısının azalmasının tek sebebi bu değildir. Diğer bir sebebi ise, çocuğun bakımını üstlenen kadın üyenin artık iş hayatına katılması, yeni sosyal ortamlara giriş yapmasıyla birlikte sorumlulukları ve hobileri artmış, evde geçirdiği zaman azalmıştır. Bu sebeple kadın, kendi mesaisini, sosyal yaşamını önemsemeye başlamış ve daha az çocuk doğurmayı tercih etmiştir.

Türk toplumlarında aile büyüklerine her zaman değer verilir ve saygı duyulurdu. Geniş aile yapısında, aile büyüklerinin söz hakkı vardı ve onların kuralları geçerli olurdu ve bu kurallara genellikle geleneksel görüşler hâkimdi. Dünyada oluşan endüstrileşme süreci ile yeni iş imkânları, yeni sosyal hayat, yeni toplumsal yaşam kuralları ve bazı esnekliklerin ortaya çıkmasıyla birlikte kuşaklar arası çatışma ortaya çıkmaya başlamıştır ve bu durum aile içi önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Aynı zamanda aile büyüklerinin kurallarının geçerliliğini kaybetmeye başlaması ve ekonomik geçim konusunda tecrübelerinin yeterli olmaması sebebiyle aile içerisindeki yaşlı bireyler kendilerini değersiz hissedebilmektedirler.

Endüstrileşme ile iş alanlarının şehir merkezlerinde yoğunlaşmaya başlaması sebebiyle kırdan kente göç gerçekleştirilmektedir. Göç sebebiyle aile üyeleri arasında coğrafi uzaklıklar girmekte, kimi zaman

eşler bile farklı şehirlerde çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu sebeple, kentsel yaşamda genellikle çekirdek aile yapısı görülmektedir.

Teknolojinin erişilebilir bir hale gelmesiyle birlikte, aile üyeleri sanal ortamlarda vakit geçirmeye başlamıştır. Ev içerisinde televizyon, radyo, bilgisayar gibi teknoloji ürünleri aile üyeleri arasında iletişimi azaltmakta ve bireyselleşme algısını ortaya çıkarmaktadır.

Modernleşmenin aileye etkilerinin olumsuz yanlarını sınıflandırıldığında aşağıdaki gibidir;

- Kuşak çatışması
- Ekonomik sıkıntılar
- Çocuk sayısının düşmesi
- Aile büyüklerinin yalnızlaşması
- Kırdan kente göç
- Bireyselleşme

Aile için oluşan risklerin yanında birçok fırsat ortaya çıkmaktadır. Bu fırsatların başında kadının iş hayatına dahil olmasıyla birlikte bireysel sosyal yaşamına sahip olması ve eşler arasında iş birliğinin artması gelmektedir. Geleneksel aile yaşamında baba yalnızca ailenin ekonomik geçimini sağlayıp, ailenin disiplininin sağlanması sorumluluklarına sahipken modernleşmeyle birlikte “aile reisi” kavramı ortadan kalkmış, aile içerisinde kadın erkek eşit söz hakkında sahip olmuştur. Toplumsal yapı içerisinde kadın ve erkeğin eşit konuma gelmesini sağlayan en önemli gelişmelerden biri Türk Medeni Kanunu’nun yürürlüğe girmesidir. Erkek üye de artık ev işlerine yardım etmekte ve çocuk bakımını üstlenmektedir. Erkek üyenin çocuk bakımını üstlenmesi en çok çocuk üye için bir fırsat yaratmaktadır. Bunun sebebi ise, anne-çocuk ilişkisinin zihinsel, ruhsal ve biyolojik gelişimi etkilediği kadar baba-çocuk ilişkisi de gelişimi olumlu etkilemektedir. Aynı zamanda, babanın çocuk bakımına ve ev işlerine yardım etmesiyle birlikte kadın kendisini değerli hissetmekte, kadının iş yükü azalmakta ve aile üyeleri arasında daha fazla paylaşım gerçekleştirilmektedir.

Baba katılımının çocuk gelişimine etkileri aşağıdaki gibidir;

1. *Zihinsel Gelişime Etkileri:* Çocuk bakımında babanın rol alması, çocuğun bilişsel gelişimini, akademik başarısını ve problem çözme becerisini artırmaktadır.
2. *Duygusal Gelişime Etkileri:* Güvenli bağlanma konusunda baba ve çocuk ilişkisinin önemli katkıları bulunmaktadır. Çocuk iki ebeveyni de rol model alabilmektedir.
3. *Cinsel Gelişime Etkileri:* Babaların toplumsal cinsiyet rollerine ait olan kalıp yargılara daha fazla önem vermesi sebebiyle bu rollerin çocuğa aktarımını daha doğru ve adaletli bir şekilde

gerçekleştirmektedir. Yapılan araştırmalarda baba ile ilişkisi sağlıklı olan kız çocukları, cinsiyetlerine uygun davranışları ve tutumları daha doğru bir şekilde sergilemektedir.

4. *Sosyal Gelişime Etkileri:* Alan yazında karşılaşılan araştırmalarda babanın çocuğun sosyal yaşamını ve arkadaşlık becerilerini geliştirmesine katkı sağladığı görülmektedir (Kuzucu, 2011).

Yukarıda verilen bilgiler karşılaştırılırsa, modernleşme kavramı ile olumlu değişim ve dönüşümlerin gerçekleştiği bu sürecin aile yapısına ve ilişkilerine fırsattan daha çok risk yarattığı söylenebilmektedir. Yapılan araştırmalarda ortaya çıkan riskler ve iletişimsizlik sebebiyle boşanma oranlarının arttığı görülmektedir.

8. KIRSAL VE KENTSEL KESİMDE EBEVEYNLİK ROLLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Aile içerisinde ebeveynin sosyal hayatı, ekonomik durumu, kişilik özellikler ve eğitim düzeyi kadar yerleşim yeri de çocuğun hayatında önem arz etmektedir. Kitle iletişim araçlarının günlük yaşamımıza etkisi ve erişilebilirliği ile kırsal ve kent arasındaki ayırım geçmişe kıyasla azalmıştır. Buna rağmen farklı büyüklükteki yerleşim yerlerinde yaşayan ebeveynlerin tutum ve davranışları arasında farklılıklar görülmektedir (Nacak vd, 2011).

Fiziksel şartlara bakıldığında oldukça farklılık gösteren mahalleler ile metropol şehir merkezleri görülmektedir. Metropol şehirlerin yüksek binalara sahip olması ve yeşil alanların nadir görülmemesi özellikleri çocukların gelişimini ve ebeveynlerin tutumunu etkilemektedir. Çocukların sokakta oynamasının güvenilir olması, hane içerisinde kişi başı yaşam alanının yeterliliği, güvenli bir binada yaşanması konusunda araştırmalar yapılmıştır. Yapılan araştırmalara bakıldığında; Kumru ve arkadaşları tarafından 2008 yılında büyük şehir kapsamında İstanbul ve Ankara, küçük şehir kapsamında Bolu ele alınmıştır. Araştırma sonucunda kentsel kesimde yaşayan ebeveynlerin çocukları konusunda daha hassas davrandıkları, aktif mantık kullanımı olduğu, samimiyet ve sosyalleştirme çabasının daha fazla olduğu bilgilerine ulaşılmıştır (Nacak vd, 2011).

Alan yazında gerçekleştirilen ebeveynlik çalışmalarına bakıldığında, kentsel ve kırsal alanda yaşayan ebeveynlerin tutum ve ideolojilerinin arasındaki farklılıklar konusunda kesin bir bilgiye ulaşılamamaktadır fakat bu konuda çalışmalar devam etmektedir.

9. TÜRKİYE TOPLUMUNDA AİLE YAPISI VE ROLLERİN DÖNÜŞÜMÜ

Tarih boyunca gerçekleşen değişim ve dönüşümler toplum temel birimini oluşturan aileyi de etkilemiştir. Evrensel bir olgu olan toplumsal değişim tüm toplumların aile yapısını etkilemiş, birtakım değişimlerin görüşmesine sebep olmuştur. Toplumsal değişimin etkileri, toplumların sahip oldukları coğrafi konum, ekonomik durum, kültürel yapı, inanç faktörlerine bağlı olarak değişim göstermektedir.

Gerçekleştirilen bu çalışmada, Türk toplumunun aile yapısının dönüşümünü inceleme aşamasında İslamiyet'in kabulü ile başlayan süreç ele alınmıştır (Tekin Epik vd, 2017).

Göçebe bir yapıya sahip olan Türk toplumu, yerleşik hayata geçiş ve İslamiyet'in kabulüyle ekonomik ve toplumsal yaşamda birçok değişiklik yaşamışlardır. Türk toplumlarında aile üyelerinin arasında her zaman güçlü bir bağ var olmuştur. Tek eşli bir aile yapısına sahiplerdir fakat hastalık, kısraklık gibi istisnai durumlarda çok eşlilik toplum tarafından normalleşmiş durumdadır (Tekin Epik vd, 2017). Türk toplumlarında kadınlara verilen önem gözle görülebilir bir şekilde fazladır ve aile yapısı içerisinde kadın ve erkek eş eşit söz hakkına sahiptir (Avcı, 2010). İslamiyet'in etkisiyle Türk aile yapısındaki en önemli değişimler Osmanlı Devleti zamanında gerçekleşmiştir. Osmanlı dönemindeki aileler için, üyelerin bağıni yaşamı boyunca koparamayacağı kurum olarak tanım yapılabilir ve dini inanç sebebiyle boşanma doğru karşılanmaz, ailenin sürdürülebilirliği temel ideoloji haline gelmiştir (Ekici, 2014).

Türk toplumu kadına kahramanlık, annelik, iffet sahibi olma özelliklerini toplumsal cinsiyet rolü olarak benimsetmiştir. Toplum içerisinde kadının doğurduğu çocuk sayısı, çocukların cinsiyeti önemli bir etkidir. Erkek çocuk dünyaya getirmek kadının statüsünü yükseltmektedir. Kadın yalnızca aile içi yaşamda değil devlet ile ilgili siyasi, ekonomik, sosyal konularda da eş ile aynı derecede söz hakkına sahiptir. Aile içerisinde saygı önemsenmekte ve genellikle anneler kız çocuklarının; babalar ise erkek çocuklarının eğitimini sorumluluk almaktadır (Tekin Epik vd, 2017).

1923 yılında Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile toplum içerisinde yeni bir değişim ve dönüşüm süreci başlamıştır. Değişim sürecinde ekonomik, siyasi, sosyal tüm birimlerin ve tüm bireylerin etkilenmesiyle birlikte aile yapısı da etkilenmiştir. 1926 yılında uygulanmaya başlanan Türk Medeni Kanunu, aile yapısını etkileyen en önemli yenilik olmuştur. Medeni Kanun sayesinde kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmış, çok eşli aile yapısının önüne geçilmiş ve cinsiyet fark etmeksizin boşanma hakkı tanınarak yasalar yoluyla demokratik bir aile yapısı oluşturulmuştur (Tezcan, 2006).

1950'lerde ülkemizde başlayan sanayileşme ile ülkemizde kente göç yoğun şekilde görülmeye başlamıştır ve kırsal nüfus azalmıştır. Bununla birlikte geniş aile yapısında daralma görülmüş, çekirdek aileler oluşmuş, aile üyeleri arasındaki bağ azalmış, kadın ve erkeğin sorumluluklarında değişimler görülmüştür. Göç sebebiyle aile içerisinde kuşak ve kültür çatışmaları ortaya çıkmış ve bu durum aile içerisinde sorun oluşturmaya başlamıştır. Sanayileşmenin getirdiği değişimlerden biri olan ekonomik geçim sağlamak konusunda bireylerin farklı alanlara yönelmek zorunda kalması ile kadın iş hayatına giriş yapmıştır. Kadının iş yerinde mesai harcaması ve geçim sıkıntısı sebebiyle eşler az sayıda çocuk dünyaya getirmeye yönelmişlerdir. Eşler ev işleri, çocuk bakımı gibi işleri görev paylaşımı ile yerine getirmeye başlamışlardır. Aile büyüklerine saygıyı önemseyen Türk toplumunda, geçmiş zamanlarda aile büyükleriyle birlikte yaşanan ve onların söz hakkı olduğu ortamlarda yaşanmaktayken; günümüzde

yaşlıların tecrübe ettikleri görevler önemini yitirmesi sebebiyle tecrübelerinden çok fazla yararlanılmamakta ve özgürlük algısı sebebiyle ayrı mekânda yaşam tercih edilmektedir (Tekin Epik vd, 2017).

Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar Türk aile yapısında gerçekleşen değişim ve dönüşümler araştırıldığında alan yazında bu süreci etkileyen beş etmen karşımıza çıkmaktadır (Ekici, 2014).

1. *Göç*: Göçebe bir yapıya sahip olan Türk toplumu öncelikli yerleşik hayata geçiş, sanayileşme sonrasında da kırdan kente göç ile toplumsal yapı birçok değişime uğrarken aile yapısı ve fonksiyonları da bu durumdan etkilenmiştir.
2. *Yoksulluk*: Ekonomik geçim kaygısıyla aile üyeleri farklı işlerde çalışmaya başlamakta ve sosyal yaşamları aile dışına çıkmaktadır. Bu durum aile üyelerinin birbirinden uzaklaşmasına sebep olmaktadır (Düzenli, 2011).
3. *Toplumsal Değerler*: Toplumsal değerler, ülke içerisindeki sosyal yapı ve düzeni şekillendirmektedir. Aile, hukuk, ekonomik, eğitim gibi konular toplumsal değerler sayesinde şekillenirken; toplumsal değerlerin yaşamasında ve kuşaktan kuşağa aktarılmasında aile ve diğer kurumlar önemli rol oynamaktadır.
4. *Teknoloji*: Günlük yaşamda sıklıkla kullandığımız teknoloji araçları tüm dünyayı birçok alanda etkilemektedir. Aile içi iletişimi ev içerisindeki televizyon, radyo, internet gibi bilişim ürünleri olumsuz etkilemekte iken; sosyalleşme algısını değiştirmekte ve bireyselliği ön plana çıkarmaktadır.
5. *Kadının Çalışma Hayatına Girmesi*: Kadının iş hayatına girişi ekonomik kaygıya ve sosyalleşme arzusuna dayanmaktadır. Geleneksel yapıda tüm vaktini ev içerisinde geçiren kadın, artık işe gitmekte ve farklı hobiler edinmektedir. Bu sebeple evde dayanışma artmakta, eve ekonomik gelir getiren üye sayısı artmaktadır (Doğan, 2009).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sanayi Devrimi ile hayatımıza giren modernleşme ile toplumsal düzen ve kültürel yapı konusunda birçok değişim ve dönüşüm ile karşılaşmıştır. Bu değişim ve dönüşüm süreci ailenin yapısını, fonksiyonlarını, işlevlerini, aile üyelerinin rollerini derinden etkilemiş ve neredeyse bambaşka bir aile yapısı karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmacılar çekirdek aile yapısının oluşmasıyla geniş aileden tamamen bağlantısız bir yapı olacağı düşünülmüştür fakat durum böyle gerçekleşmemiştir. Çekirdek aileye dönüşümle yaşam tarzında değişiklik görülen aileler geniş aileleriyle bağlarını tamamen koparmamışlardır. Yalnızca coğrafi mekân olarak birbirlerinden uzaklaşmışlardır.

Değişen toplumsal yapıyla birlikte, gerçekleşen bu sosyalizasyon sürecinde aile yapısı, türleri, rollerinde birçok değişiklik görülmüştür. Ortaya çıkan yeni aile türleri ve toplumsal cinsiyet rolleri eski zamanda belki de kabul edilemez bir durum iken, artık normalleşmeye başlamıştır. Geçmişten günümüze dek aile varlığının sürdürülmesi esas alınıp, boşanma hoş karşılanmazken; şimdi boşanma oranların arttığı ve tek ebeveynli aile tipinin artış gösterdiğini bir durumdan söz edilebilmektedir. Modernleşen bu yapıda, kadına verilen değerin arttığı, cinsiyet ayrımcılığının aile içerisinde daha az olduğu gözlemlenmektedir.

Yeni oluşan çekirdek aile yapısının yanında teknolojinin hayatımıza girmesiyle birlikte yeni bir ebeveynlik şekli olan “dijital ebeveynlik” kavramı ile karşılaşmıştır. Çocuğu internete ulaşım sağlayabilen her ebeveyn için bu kavram kullanılabilir. Yeni bir sosyal yaşam ortamı olan internet konusunda ebeveynlerin bilgili, bilinçli ve kontrol mekanizması olması gerekmektedir ki, tıpkı çocuğun sokağa yalnız çıkması kadar güvenlik sorunu olan sanal ortamda çocuklarının güvenliğini sağlayabilsinler.

Kırsal kesim ve kentsel kesim arasındaki farklara bakıldığında ise, daha fazla farklılık olacağı düşünülmekte iken, araştırmalar sonucunda bilişim araçlarının kırsal kesimlerde de kullanılması sayesinde keskin farklılıklar olmadığı görülmektedir. Ancak, büyük şehirlerde yaşayan ebeveynlerin çocuklarına daha ilgili davrandıkları, akademik başarılarına ve sosyal hayatlarına daha fazla önem verdikleri gözlemlenebilmektedir.

Göçebe hayattan yerleşik yaşama geçiş, İslamiyet’in kabulü, Cumhuriyet’in ilanı ve Türk Medeni Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle birlikte Türk aile yapısı zaman zaman değişikliklere uğramıştır fakat aile kurumuna verilen değer, saygı konularında değişiklik olmamıştır. Devlet yapısında da aile konusunda ele alınan düşünceler, ailenin sürdürülebilirliği ve çocukların aileleriyle bir yaşam sürmesi olduğu gözlemlenmektedir.

Gerçekleştirilen araştırma sonucunda ailelerin çocuğun hayatını ne kadar etkilediği, modernleşmenin aile yapısını ne kadar etkilediği, yeni aile yapıları hakkında bilgiler edinilmiş ve gerekli kıyaslama çalışmaları yapılmıştır. Yapılan derleme çalışmasında, modernleşmenin aile yapısı üzerindeki etkilerinin fırsattan çok risk yarattığı düşünülmektedir.

İçinde bulunulan bu durum için aileye aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- Anne-baba adaylarına ebeveynlik ve çocuk bakımı konusunda bilgilendirme çalışmaları gerçekleştirilmelidir.
- Çalışan ebeveynlerin çocuklarıyla daha fazla etkili zaman geçirebilmeleri için onlara aktiviteler önerilmeli ve bu konuda bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.

- Kırsal kesimde, cinsiyet ayrımının oldukça fazla görüldüğü ailelere, aile içi demokratik tutum konusunda bilgi verilmelidir.
- Ebeveynlere teknoloji hakkında bilgi verilmeli, aynı zamanda nasıl sınırlandıracakları konusunda bilinç arttırma amaçlı çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Alkın, R. C. (2017). Modernleşme Kuramı Eleştirel Bir Giriş. *Medeniyet ve Toplum*.
- Aluş, Y. (2015). Kültürel ve Toplumsal Gerçekliğimiz Açısından Aile Anlayışlarının ve Türk Ailesinin Değerlendirilmesi. *PESA International Journal of Social Studies*, 17.
- Aslan, A. K. (2002). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk Eğitiminde Sorunlar. *Ege Eğitim Dergisi*, 26.
- Avcı, M. (2010). İslam Öncesi Türk Devletlerinin Sosyal Haytında Kadının Rolü. *Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.,
- Aydoğdu, F., Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Journal of Bayburt Education Faculty*, 571-572.
- Aydın, B. (2002). *Gelişim Psikolojisi*. İstanbul : SFN Baskı.
- Balamir, N. (1981). *Kırsal Türkiye'de Eğitim ve Toplum Yapısı*. Ankara: Odtü Yayınları.
- Başal, H.A., Bağçeli Kahraman, P., Taner Derman, M., Kahraman, Ö., Sümer, H. (2014). Otoriter ve Demokratik Tutuma Sahip Ebeveynleri Olan 5-6 Yaş Çocuklarının Evcilik Oyunlarında Üstlendikleri Roller. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 386,387.
- Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 105-107.
- Canatan, K. (1995). *Bir Değişim Süreci Olarak Modernleşme*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Canbek, G., Sağıroğlu, Ş. (2007). Çocukların ve Gençlerin Bilgisayar ve İnternet Güvenliği. *Politeknik Dergi*, 10(1), 33-34.
- Cevizci, A. (1996). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Coşkun, İ. (1997). *Modern Devletin Doğuşu*. İstanbul: Der Yayınları.
- Çelik, Ö. (2018). *Ebeveynlik Stilleri*. Doktor Takvimi:
<https://www.dokortakvimi.com/blog/ebeveynlik-stilleri> Erişim 29/08/2018
- Çetin, H. (2007). Modernleşme Evrimi:Türk Devrimi. *Muhafazakar Düşünce*.
- Demir, E. K. (2007). Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ). *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Demirutku, K. (2019, Şubat). Değerlerin Edinilmesinde Ailenin Rolü. *Aile ve Eğitim Programı*. Ankara.
- Doğan, İ. (2007). *Vatandaşlık, Demokrasi ve İnsan Hakları*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Doğan, İ. (2009). *Dünden Bugüne Türk Ailesi Sosyolojik Bir Değerlendirme*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Düzenli, F. (2011). Geleneksel Türk Ailesindeki Dönüşümün Sosyal Politikaya Etkisi. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.
- Ekici, F. Y. (2014). Türk Aile Yapısının Değişim ve Dönüşümü ve Bu Değişim ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi. (214-220).
- Eyce, B. (2000). Tarihten Günümüze Türk Aile Yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*.

- Gadding, S. T. (2018). Birey ve Aile Yaşam Döngüleri. S. T. Gadding içinde, *Aile Terapisi Tarihi, Kuram ve Uygulamaları* (s. 5). Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları.
- Giddens, A. (2018). *Modernliğin Sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gökalp, Z. (1976). *Türk Medeniyet Tarih*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları.
- Gökçe, B. (1991). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme, *Aile Yazıları 1. Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 207.
- Hallaç, S., Öz, F. (2014). Aile Kavramına Kuramsal Bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 142.
- Hamarta, E., Baltacı, Ö., Üre, Ö., Demirbaş, E. (2010). Lise Öğrencilerinin Utangaçlıklarının Algılanan Anne Baba Tutumları ve Problem Çözme Yaklaşımları Açısından İncelenmesi. *Aile ve Toplum*.
- Hançerlioğlu, O. (1976). *Felsefe Ansiklopedisi*. İstanbul : Remzi Kitabevi.
- İnan Kaya, G., Mutlu Bayraktar, D., Yılmaz, Ö. (2018). Dijital Ebeveynlik Tutum Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(46), 153-154.
- Karslı, E. (2019). Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı ve Kadının Yeniden İnşası. *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, 4-5.
- Kaya, A., Bozaslan, H., Genç, G. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine ve Akademik Başarılarına Etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 210-211.
- Kaya, Y. (1999). Modernleşme. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* , 0 (13) , 447-454
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sefad/issue/16474/171967>
- Keskin, Y. (2016). Değer Sınıflaması Üzerine Aksiyonel Bir Deneme. *Turkish Studies*.
- Çakmak, K., Kaplan, N. (2015). Çocuk Yetiştirme Tarzları Anne-Baba Tutumları. *Aydın İl Emniyet Müdürlüğü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Büro Amirliği*. Aydın.
- Kongar, E. (1970). Türkiye'de Aile: Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkisi. *Amme İdaresi Dergisi*, 62-65.
- Köker, L. (2007). *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kuzgun, Y. (1991). Ana Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*.
- Nacak, M., Yağmurlu, B., Durgel, E., Van De Vijyer, F. (2011). Metropol ve Anadolu'da Ebeveynlik: Biliş ve Davranışlarda Şehrin ve Eğitim Düzeyinin Rolü. *Türki Psikoloji Dergisi*, 86.
- Ozankaya, Ö. (1979). *Toplum Bilimine Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Öter, A., Özkul, M. (2019). Modernleşmenin Yaşam Tarzı Üzerindeki Etkileri ve Yörüklerde Modernleşme Eğilimleri (Batı Akdeniz Örneği-Isparta, Burdur, Antalya). *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(47), 156-184.

- Özdalga, Ş. (2012). *Yeni Nesil Modern Babalar*. Davranış Bilimleri Enstitüsü: <https://www.dbe.com.tr/tr/cocuk-ve-genc/11/yeni-nesil-modern-babalar/> adresinden alındı
- Sabah Gazetesi, *Modernleşme Süreci Aile Yapısını Değiştiriyor*. (2018, Kasım 26). Sadece Kadın: <https://www.sabah.com.tr/kadin/2018/11/26/modernlesme-sureci-aile-yapisini-degistiriyor> adresinden alındı
- Sezer, İ. (2018, Ekim 5). *Ebeveyn Tutumları ve Çocuk*. Domino Danışmanlık ve Rehberlik Merkezi: <http://www.dominopsikoloji.com/blog/ebeveyn-tutumları-ve-cocuk/> adresinden alındı
- Solmaz, B. (2011). Modernlik ve Modernleşme Kuramlarına Yöneltilen Eleştiriler. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35-58.
- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E., Helvacı, E. (2010, Haziran). Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye'de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, s. 42-59.
- Şahin, F. T. (2015). Sosyal Değişim Sürecinde Baba Rolü. Ankara. <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/TEZEL-%C5%9EAH%C4%B0N-Fatma-SOSYAL-DE%C4%9E%C4%B0%C5%9E%C4%B0M-S%C3%9CREC%C4%B0NDE-DE%C4%9E%C4%B0%C5%9EEN-BABA-ROL%C3%9C.pdf> Erişim:28/7/2021
- Şallı, A. (2017). Modernlik, Gelenek ve Din İlişkisi: Bir Modernleşme Kuramı Eleştirisi. *Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi*.
- Tekin Epik, M., Çiçek, Ö., Altay, S. (2017). Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen/Değişmeyen Roller. *Süleyman Demirel Üniversitesi ÖYP Projesi*. Isparta.
- Tezcan, M. (2006). *Cumhuriyetten Günümüze Türk Ailesinin Dünü, Bugünü, Geleceği (Sosyo-Kültürel Açıdan)*. http://turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/tezcan_aile.pdf adresinden alındı
- Tiryakioğlu, M. E. (2017). *Modern Aile Modern Çocuk*. Kırmızılar. adresinden alındı
- Yaman, E., Dönmez, O., Kabakçı Yurdakul, I., Odabaşı, H.F. (2013). Dijital Ebeveynlik ve Değişen Roller. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 887.
- Yamanoğlu, Ü. (2009). Çocuk Yetiştirmede Aile Modeli. *Newport İnternetional Universty Lisans Bitirme Tezi*. İstanbul.
- Yaprak, B. (2007). İlköğretim Öğrencilerinin Algıladıkları Anne-Baba Tutumunun Diskriminant Analiziyle Belirlenmesi ve Benlik Saygısı ile Olan İlişkinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Uygulama. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İstatistik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir.
- Yavuzer, H. (2001). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, E., Canatan, K. (2013). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Zastrow, C. (2015). Aile İçi Sorunlar ve Ailelere Verilen Hizmetler. *Sosyal Hizmete Giriş* (s. 259-260). içinde Ankara: Nika Yayınevi.